

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4: ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Β_ΘΕ 4.3 Έκφραση

Νοηματοδοτώντας

- Εναλλακτικά:

«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Συνδέοντας, επεκτείνοντας, προκαλώντας»

1. Φωτογραφίες

Περιφορά εικόνας Παναγίας Σουμελά.

2. Πίνακες ζωγραφικής

Αναλύοντας:

«Ομαδοσυνεργασία: Παίρνοντας απόσταση»

1. [Παράλληλα με τις εικόνες εκθεμάτων θρησκευτικής και λαϊκής τέχνης οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να μελετήσουν και το παρακάτω κείμενο:]

Το θρησκευτικό και το αισθητικό βίωμα

Η θρησκεία είναι αφ' ενός και βίωμα, δηλαδή κατακυρίευση ολόκληρης της ψυχής από μια εντύπωση, και βίωση μιας αξίας πνευματικής, συγκεκριμένα της ανώτερης, δηλαδή της αξίας του αγίου ή θείου, όπως η τέχνη είναι και βίωμα της αξίας του ωραίου, και επίσης του Θεού. Και στο μέτρο που το θρησκευτικό βίωμα είναι μόνον ενδόμυχον και δεν εκφράζεται εξωτερικά, μιλάμε μόνον για θρησκευτικότητα, ενώ για θρησκεία κάνουμε λόγο, όταν υπάρχει εξωτερικευση μέσω αισθητών συμβόλων (γλώσσα, μουσική, προσευχή, λατρεία, ζωγραφική, αρχιτεκτονική). Αλλά και εφόσον αναζητά η ψυχή τον Θεόν χωρίς και να τον έχει βρει και τότε πάλιν μιλάμε για θρησκευτικότητα κι όχι για θρησκεία. Το ίδιο συμβαίνει και με την τέχνη, για την οποία μιλάμε μόνο όταν ο άνθρωπος εξωτερικεύει το βίωμα του ωραίου δια των μέσων που αυτός έχει στη διάθεσή του (ζωγραφική, αρχιτεκτονική, γλυπτική, μουσική, ποιητικά μέτρα και ποιητικές εικόνες κλπ.). Έτσι, θρησκεία και τέχνη στην απόληξή τους, παύουν να αποτελούν φαινόμενον μόνον εσωτερικόν και γίνονται ανεξάρτητες από το άτομο, δηλαδή, αντικειμενοποιούνται σαν στοιχεία πια του πολιτισμού. Και όπως δεν νοείται τέχνη χωρίς έργα τέχνης έτσι είναι ακατανόητη η θρησκεία χωρίς την αντικειμενικήν της πλευρά, χωρίς δηλαδή, λατρείαν, υμνολογίαν, μουσική, αρχιτεκτονική, δογματικήν, μ' άλλα λόγια χωρίς εκφραστικά μέσα, που αυτά τα δανείζεται η θρησκεία κυρίως από την τέχνη. Είναι πάντως γεγονός ότι χωρίς συμμετοχήν στη θρησκευτική λατρεία, αλλά και χωρίς την επαφήν με το πνεύμα, που το συμβολίζουν οι θρησκευτικοί τύποι που είναι και φορείς και αγωγοί του, η θρησκευτικότητα, ατονεί και μαραίνεται, όπως και χωρίς έργα τέχνης θα εμαραίνετο το συναίσθημα του ωραίου και ούτε που θα υπήρχε τέχνη. Η θρησκευτικότητα, λοιπόν, είναι η αγωνία και η ζήτηση, το αίσθημα της ανεσιτότητας και η νοσταλγία, η στροφή προς το έσω της ψυχής και προς το ενδόμυχον σύμπαν του εσωτερικού μας κόσμου».

Βασιλειάδης, Χρ. Τέχνη και Θρησκεία: Τέχνη και θρησκεία σαν τομείς, αλλά και παράγοντες του πνευματικού βίου και πολιτισμού.

Στο <http://www.egolpion.com/55DEC87B.el.aspx>

***

Αναλύοντας

«Ομαδοσυνεργασία: Παίρνοντας απόσταση»

1. Ποίημα: **Κική Δημουλά, Πάσχα προς Σούνιον** (Συλλογή: *Επί τα ΐχνη*)

Η θάλασσα ψύχραιμη κι ασύσπαστη,
λες κι απ' τις άκρες της σφιχτά
την έπιασ' η στεριά και την τεντώνει.
Στην άκρη του γκρεμού,
που συγκρατεί το θέαμα,
ευωδιάζει ο ίλιγγος
κατρακυλούν αυτοκτονίες...
Αριστερά, η εποχή,

σε μια ακατάσχετη επιφοίτηση χρωμάτων.
Κι εκεί, προσκυνητάρι κατηφές,
έναν Χριστό, μη αναστάνα προφανώς, εγκλείει.
Γιατί στεφάνι εκ πλαστικού
επάνω του ακόμη ξεχασμένο
το πάθος της Σταυρώσεως παρατείνει.
Περί διαγενομένου του Σαββάτου,
Μαγδαληνής, Σαλώμης και αρωμάτων
ιδέαν δεν έχει.
Σύμπτωσις:
Κι απ' την καρδιά μου ο λίθος
ουκ αποκεκύλισται·
ην γαρ μέγας σφόδρα.

Λίγα λόγια για το ποίημα:

Το ποίημα συντίθεται από δύο εικόνες, δύο τόπους που αντιβάλλονται, εξίσου αδιέξοδοι και δυναμικοί. Από τη μία η θάλασσα ψύχραιμη και ασύσπαστη, σχεδόν σαν μια έρημη θάλασσα της Γαλιλαίας, μια πρόσκληση να βαδίσει κανείς επί των κυμάτων, όμως χωρίς τον Ιησού. Το θαύμα εδώ παραμένει εκκρεμές, χωρίς τον πρωταγωνιστή του.

Από την άλλη, η εκκωφαντική εκδήλωση της άνοιξης. Τα χρώματα, τα άνθη, η ανανέωση της ζωής, όχι το στατικό της ακινησίας αλλά η κίνηση. Κι όμως μέσα σε αυτή την εγκόσμια γιορτή, σαν αγκάθι, το μάτι της ποιήτριας, που ταξιδεύει σε κάποιες πασχαλινές διακοπές, παρατηρεί ένα μικρό προσκυνητάρι. Αυτό το σημείο, ανακαλεί τόσο ένα σημείο ατυχημάτων, ένα ανάθημα κάποιου αυτοκινητιστικού, αλλά παράλληλα με το πλαστικό στεφάνι στον Χριστό, που «εγκλείει», που φυλακίζει τον θεάνθρωπο στην προ ανάστασης στιγμή του, προκαλεί στο συναίσθημα της ποιήτριας μια πέτρινη κόπωση, ένα άχθος συναισθήματος. Σε αυτό το προσκυνητάρι, που μετεωρίζεται ακόμη στη στιγμή της Σταύρωσης, η ποιήτρια βλέπει την δική της προσπάθεια ανάτασης, τον δύσκολο λίθο που πρέπει να μετακινηθεί για να εκπληρωθεί η προσωπική της, συναισθηματική ελευθερία.

Στο ποίημα Πάσχα προς Σούνιον επομένως, το θρησκευτικό και το προσωπικό πάθος συστρατεύονται, η βιογραφία του Ιησού και της ποιήτριας σχηματίζουν κύκλους που διαπλέκονται, ακάνθινα στεφάνια που αργούν, που μακρηγορούν και τραυματίζουν, που ευχής έργο είναι να αποβληθούν. Σαν ένα προ-αναστάσιμο παράπονο, το ποίημα λειτουργεί σαν μια ποιητική προσευχή που γνωρίζει τον κύκλο της φύσης, τη ροή της καρδιάς από την σκοτεινή στην φωτεινή πλευρά, αναμένει το θαυμαστό και εκπλήσσεται απ' το χαρμόσυνο άγγελμα που καθυστερεί.

Το Πάσχα, προς Σούνιον είναι ένα ποίημα αντιπροσωπευτικό, του διαρκούς διαλόγου της ποιήτριας με το σωτηριολογικό τοπίο, τις διεκδικήσεις και τις ακυρώσεις του από το προσωπικό βίωμα.

Η ποιήτρια βρίσκει στις τελετές της εκκλησίας καθώς και την ιστορική πραγματολογία της καινής διαθήκης την οικειότητα του διαλόγου, τη δυνατότητα μιας συνομιλίας, καθώς το θείο, εμφανίζεται μέσα από τις κοινωνικές του εκφάνσεις, τις συλλογικές εκδηλώσεις του και τις ατομικές του παραμυθίες, πλησιέστερο σχεδόν από το κοσμικό. Άλλοτε όμως η ένταση της προσωπικής

απώλειας φέρει τέτοια ένταση που το ελπιδοφόρο βάθος πεδίου της εκκλησίας οξύνει την απώλεια, γίνεται ένα φάσμα τόσο μακρινό και τόσο κοντινό που περιβάλλει σαν πέπλος τον πόνο των αγαπημένων.

Η θεολογία του έρωτα στην ποιήτρια, της μνήμης, της απώλειας βρίσκει μετέωρο καταφύγιο, μια φευγαλέα θεραπευίδα στην σημειολογία της ορθοδοξίας και ιδιαίτερα των εκκλησιαστικών παθών. Υπάρχει μια ευρύχωρη διαλεκτική μέσα στο πλάτος των εκκλησιαστικών συμβόλων και η ποιήτρια το γνωρίζει, το αξιοποιεί και το επιτείνει ποιητικά. ...

Κόλτσιου-Νικήτα, Άννα. Έπαινος Κικής Δημουλά
(Από την τελετή αναγόρευσης της ποιήτριας και ακαδημαϊκού σε
επίτιμη διδάκτορα της θεολογίας από το Τμήμα Θεολογίας
της Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

<http://blogs.auth.gr/moschosg/2015/05/22/%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B1-%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CF%84%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%85-%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CE%B3%CE%AE%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BC%CE%AE%CE%BC-2/>

2. Ποίημα: **Κική Δημουλά**, *Κωνσταντίνου και Ελένης* (Συλλογή: *Η εφηβεία της λήθης*)

Κύριε
σου έφερα το πρόσφορο
ζεστή ακόμα η σαρξ με σφραγίδα
εδώ το χαρτονόμισμα να δώσεις κάτι στο κερί
που σου διαβάζει οδυρμούς εν περιλήψει
κι εδώ είναι το χαρτί με των ψυχών τα ονόματα.
Όσα μπορείς αγίασον.
Για την Ελένη κυρίως ενδιαφέρομαι
ήταν κάποτε η μάνα μου. Τώρα δεν ξέρω
τι συγχωνεύσεις έκανες
αν σε κοινό αυλάκι ρέει
το ίδιο αίμα με το ξένο
αν το αδειάζεις ως απόβλητο
εκεί που υδρεύονται οιπίστεις
αν το επεξεργάζεσαι βαφή για τα τριαντάφυλλα
βαφή για το θυμό των άυλων πραγμάτων
-να ρίχνεις καμία στάλα από δαύτο
στο μαύρο που 'ναι οι πληγές – αίμα δικό τους είναι.
Ελένη. Να σ' την δείξω μην την μπερδέψεις
με άλλες έτσι που κατάργησες τα επίθετα
κατάργησες τις ανομοιότητες.
Μόνο διακριτικό που τους απέμεινε
είναι πόσο τους ξέχασαν
και πόσο ακόμα τους θυμούνται.

Λίγα λόγια για το ποίημα:

Το ποίημα Κωνσταντίνου και Ελένης αποτελεί ένα πένθιμο και αναγκαίο ψυχοσάββατο, έναν μονόλογο για τη σχέση της κόρης με τη μητέρα που μετατρέπεται σε τριαδικό διάλογο με το θείο. Δεν πρόκειται όμως για μια

μεταφυσική, άυλη σχέση, αλλά μια υλική, χειρωνακτική επαφή, που ξεκινά μέσα από την απλή κίνηση της συγγραφής ενός ονόματος στο χαρτί των ψυχών, το χαρτί που μαζί με το πρόσφορο, θα γίνουν τα αντικείμενα ενός πνευματικού αιτήματος. Στην Κική Δημουλά λοιπόν, η θεία δέηση γίνεται ένα τέμπλο, όπου φανερώνονται σκαλισμένα τα πρόσωπα των αγαπημένων, η μνήμη, η λήθη, η αδιάκοπη συγγένεια.

Η μέριμνα που διατρέχει το ποίημα είναι ακριβώς η ανάγκη διαφύλαξης και ανάδειξης της ατομικής ταυτότητας μέσα στη συλλογική συνθήκη, η επωνυμία του πένθους αλλά και της καταγωγής. Στη καταλογογράφηση των ψυχών, η ψυχή του εξ αίματος ανιόντος αποκτά πρωτεύουσα σημασία, ο οικογενειακός δεσμός παραμένει άρρηκτος και ισχυρός.

Ενώ ο θάνατος εξουθενώνει το υλικό σώμα, το πνευματικό σώμα παραμένει εναργές, παρόν και ευδιάκριτο και μόνο η λήθη μπορεί να το απειλήσει. Η ποιήτρια αντιστέκεται στην αφάνεια της αποδήμησης, απαντά στην παραγραφή της ύλης με την διατήρηση του ονόματος, την ανύψωση της μητέρας της στον άφθαρτο λειμώνα της μνήμης και των αισθημάτων της.

Ο χώρος της εκκλησίας έτσι γίνεται ένας κοινωνικός χώρος που εμπλουτίζεται από το την εσωτερική ζωή του προσερχόμενου ανθρώπου. Η ενεργητική στάση της ποιήτριας απέναντι στο τυπικό της τελετής του ψυχοσάββατου δημιουργεί μία ένταση ισοτιμίας, ένα άνυσμα δημοκρατικοποίησης της σχέσης πιστού και θεού, μια πολιτική συνομιλία εντός της πολιτείας του Θεού. Η ποιήτρια, σαν ένας απαιτητικός, καλά ενημερωμένος πολίτης διεξάγει μια μονομερή εκκλησία του δήμου, εκπροσωπεί την διεκδίκηση της μοναδικότητας των ψυχών και των προσώπων, προωθεί την ιδέα της αυτόνομης διαφορετικότητας του καθενός.

Κόλτσιου-Νικήτα, Άννα. Έπαινος Κικής Δημουλά
(Από την τελετή αναγόρευσης της ποιήτριας και ακαδημαϊκού σε
επίτιμη διδάκτορα της θεολογίας από το Τμήμα Θεολογίας
της Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

<http://blogs.auth.gr/moschosg/2015/05/22/%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B1-%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CF%84%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%85-%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CE%B3%CE%AE%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BC%CE%AE%CE%BC-2/>

3. Ποίημα: **Καίτη Χιωτέλλη**, *Μια επίσκεψη*

Χτυπώ διακριτικά την πόρτα σου.
Δεν θα προχωρήσω παρά όσο μ' αφήσεις.
Αν μ' επιφύλαξη δειλά την μισανοίξεις
Θα σου πω την πλατειά καλημέρα μου.
Αν μ' οδηγήσεις ένα βήμα πιο μέσα
Θα σου πω ευχαριστώ.
Αν μου προσφέρεις μια καρέκλα,
Ένα νερό, λίγη άνεση, να δω τα μερικά βιβλία,
έλα καδράκι, ένα μπιμπελό,
θα θεωρήσω τον εαυτό μου ευνοημένο
σα να μου χάρισαν το παράσημο της τιμής.

Αν πάλι την επίσκεψή μου πεις γιορτή
κι ανθοστολίσεις όλο σου το σπίτι

με την απαντοχή της παρουσίας μου
βάλεις στην πόρτα να με περιμένει
του καλωσόρισες το φιλί
και το τραπέζι των μικρών σου μυστικών
μπροστά μου πλουσιοπάροχα το στρώσεις,

κι αν ύστερα όλο μεμιάς
σ' ένα περήφανο μετάνοιωμα οργιστείς
και λογαριάσεις για βεβήλωση ένοχη
την άδολή μου επίσκεψη
και μ' αποδιώξει αθέλητα
το σκοτεινό σου βλέμμα,
εγώ μονάχα θα σου πω ευχαριστώ
για κάθε βήμα που μου χάρισες
πάνω στην ιερή γη της καρδιάς σου.

Πηγή: <http://www.lettres.gr/letter/material/mia%20episkepsi.pdf> (17.9.2016)

4. Ποίημα: **Γεώργιος Δροσίνης, Εσπερινός**

Στὸ ρημαγμένο παρακκλήσι
τῆς Ἄνοιξης τὸ θεῖο κοντύλι
εἰκόνες ἔχει ζωγραφίσει
μὲ τ' ἀγριολούλουδα τ' Ἀπρίλη.

Ὁ ἥλιος, γέρνοντας στὴ δύση,
μπροστὰ στοῦ ἱεροῦ τὴν πύλη
μπαίνει δειλὰ νὰ προσκυνήση
κι ἀνάφτει ὑπέρλαμπρο καντήλι.

Σκορπάει γλυκειὰ μοσκοβολιὰ
δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη -
θυμίαμα ποὺ καίει ἢ Πίστις -

καὶ μία χελιδονοφωλιά,
ψηλὰ στὸ νάρθηκα χτισμένη,
ψάλλει τὸ Δόξα ἐν Ὑψίστοις...

5. Ἔργο ζωγραφικῆς: **Χρ. Μποκόρος, Κεριώτισσα (2013)**

Χρ. Μποκόρος, Κεριώτισσα (2013)

Λίγα λόγια του ζωγράφου για το έργο του:

Πριν από καν'να μήνα μου τηλεφώνησε ο Νίκος ο Ξυδάκης από την "Καθημερινή" και μου ζήτησε να ενδώσω στην πρόκληση μιας Παναγίας. Να Τη ζωγραφίσω, είπε, για τη γιορτή Της, τον δεκαπενταύγουστο. Βιάστηκα να του απαντήσω ότι είμαι χωμένος βαθιά μέσα στα έργα τῆς έκθεσης που ετοιμάζω για τον Δεκέμβρη στο μουσείο Μπενάκη, ότι δεν έχω

χρόνο ούτε μυαλό για κάτι άλλο. Λες κι η ζωγραφική γίνεται μόνο με χρόνο και μυαλό!

Μιλούσα εκείνες τις μέρες με το "Σαμιωτάκι", τον "ευμάθιο" Βαγγέλη Ζουρνατζή, και μού 'στειλε ψηφιακά κάποιες Παναγίες απ' το πολύτιμο αρχείο του, επιμελώς σχολιασμένες. Δεόμενες σκεφτόμουν στην αρχή ή καμμιάν Οδηγήτρια αρχετυπική, χωρίς παιδί στα χέρια, αλλά η ανορθόγραφη "Καρδιότητα" μου έγνεφε μυστικά κι όλο σ' αυτήν επέστρεφε το βλέμμα μου. Στην ωραιότητα της μητέρας και την παθιασμένη αναστροφή της κεφαλής του τέκνου της. Την πήρα ένα βράδυ, απεγνωσμένος από τα άλλα έργα μου κι απ' τα παθήματά μου, νύχτα βαθείά, Την έστρεψα ανάποδα, ταπείνωσα το λαμπρό Της ένδυμα κι αφάνισα τον γυιό απ' την αγκαλιά Της. Απόμεινε σκιά δεόμενη, άδεια και μονάχη. Είθε να με συγχωρέσει ο πολύς ... >

Άγγελος ο Κοτάντος, πρωτοψάλτης Χάνδακος και πρωτοϊστοριογράφος πάσης της αυτοκρατορίας, που Την εξωγράφησε δογματικώς και τεχνικώς άρτια εκείνος ο ικανότατος, αλλά εμένα μου φάνηκε ότι, έτσι όπως Την άλλαξα, ταίριαζε περισσότερο στην κατάστασή μας. Εσωστρεφώς σπαρακτική, με ένα κενό στην αγκαλιά, να προσδοκά σε μιαν απεγνωσμένη δέηση εξ ονόματος όλων μας και να μας απευθύνει, το σπουδαιότερο, την τρυφερότητά Της. Την άλλη μέρα ασπάστηκα το μάγουλο κι έφυγε το σημάδι, φωτίστηκε το βλέμμα της και ρόδισαν τα χείλη. Γέμισα φλόγες φωτεινές τη σκοτεινή Της αγκαλιά και το μαφόριο. Κι έλαμψε η Παναγία των κεριών, ολόφωτη. Μια φλογισμένη μαυροφόρα. "Κεριώτισσα" Την είπα -ο απατεών επ' αγαθώ- και δέομαι στη χάρη Της εν μετανοία.

X.M.

Καστέλλα, το δύσκολο καλοκαίρι του 2013.

Πηγή: http://www.bokoros.gr/index.php?t=recent_work_detail&id=34 (17.9.2016)

***

- Εναλλακτικά:

«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Εκτίμηση, υποστήριξη, διερώτηση»

1. **Χριστός Ανέστη** σε διάφορες γλώσσες και μουσικές τεχνοτροπίες
<https://www.youtube.com/watch?v=XxCaddzIzg&list=PLdP8-6UvzU3V0kZPGDCODf8O7Uc9BTVQ&index=14>

2. Σύγκριση εικαστικών τεχνοτροπιών

Φίκος, Wasted Love, 2014, graffiti Πειραιάς,

<http://fikos.gr/portfolio/wasted-love-project-vol2/?lang=Gr>

Μιχαήλ Άγγελος, Άγγελος με κηροπήγιο, 1494, Βασιλική San Domenico, Bologna, Ιταλία.

Ο Αρχάγγελος Μιχαήλ, φορητή εικόνα, 14^{ος} αι. Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών.

3. Θρησκευτικές αναφορές σε κινηματογραφικά έργα:

- *Matrix*, 1999, σκηνοθεσία: Λάνα Γουασόφσκι, Λίλι Γουασόφσκι.
- *Το Νησί (Ostrov)*, 2006, σκηνοθεσία: Pavel Lungin

4. Σύγκριση κινηματογραφικών μεταφορών της ζωής του Χριστού

- *Πάθη του Χριστού* (2004), σκηνοθεσία Μελ Γκίμπσον
- *Ιησούς από τη Ναζαρέτ* (1977), σκηνοθεσία Τζεφιρέλι
- *Κατά Ματθαίον* (1964), σκηνοθεσία Πιερ Πάολο Παζολίνι

***

Εφαρμόζοντας:

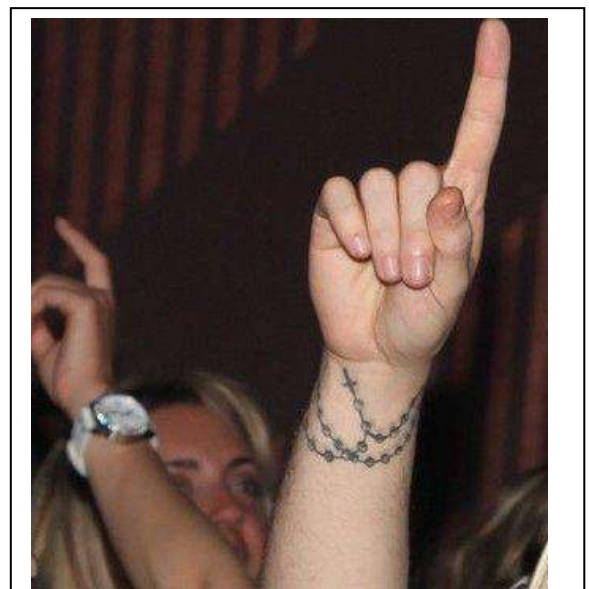
- Εναλλακτικά:

«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Συνδέοντας, επεκτείνοντας, προκαλώντας»

1. Φωτογραφίες

Νησισμο τραπέζι

Προσκύνημα στην Παναγία της Τήνου

2. [*Η επεξεργασία της φωτογραφίας «Προσκύνημα στην Παναγία της Τήνου» μπορεί να γίνει παράλληλα με το παρακάτω κείμενο*]

Το προσκύνημα των απελπισμένων

«Την αρρώστια της αδελφής μου δεν είχα άλλον τρόπο να τη συζητήσω με τον εαυτό μου, να αναμετρηθώ μαζί της, να την κατανοήσω, να την εξημερώσω, παρά μόνο τη χριστιανική διδασκαλία και πίστη. [...] Ζητούσα λοιπόν καθημερινά και επίμονα το θαύμα. Ήθελα να 'ρθει η στιγμή που θα τα αλλάξει όλα, εκζητούσα εκείνο το *ευθέως*, το *παραχρήμα* του θαύματος που διάβαζα στα Ευαγγέλια. Γιατί όχι και στην αδελφή μου; Ήθελα να γίνει και στην πραγματικότητα αυτό που τόσο συχνά έβλεπα στα όνειρά μου, ότι η Γιούλα ήταν τελείως καλά και χαιρόμαστε και γελούσαμε. Για το ίδιο πράγμα προσεύχονταν νύχτα μέρα ο πατέρας μου και η μάνα μου. Και περισσότερο από όλους μας προσευχόταν η ίδια η αδελφή μου, με τη βαθιά και παιδική – με την ευαγγελική σημασία της λέξης – πίστη της. Μια χρονιά, αργότερα, ταξίδεψε στην Τήνο και έκανε το προσκύνημα των απελπισμένων, πήγε γονατιστή από το λιμάνι στην Παναγία. Τρέχαν τα γόνατά της αίμα, την εποχή εκείνη δεν υπήρχε η μοκέτα που υπάρχει σήμερα. Δεν την ένοιαζε το βλέμμα του κόσμου, το σχήμα της αξιοπρέπειας. Μου γυρίζουν πάντα τα άντερα διάφοροι αγέρωχοι προοδευτικοί που χλευάζουν αυτούς τους απελπισμένους ανθρώπους που σέρνονται στα γόνατα γυρεύοντας τη γιατρεία τους, όλοι αυτοί που αισθάνονται ανώτεροι από τη μάνα εκείνη που έχει κάνει τάμα, για να σταθεί στα πόδια του το παράλυτο παιδί της. Περπατώντας με το κεφάλι ψηλά στη λεωφόρο της Προόδου, δεν προλαβαίνουν να κοντοσταθούν και να αναρωτηθούν τι πόνος μπορεί να δέρνει αυτούς τους ανθρώπους. Όταν πολύ αργότερα πήγα και εγώ στην Τήνο, είδα με πόσο σεβασμό περιβάλλουν οι άλλοι προσκυνητές αυτούς που πάνε στα γόνατα. Η στιγμή της εισόδου τους στην εκκλησία είναι μια ιερή στιγμή, ένα δέος δονεί την ατμόσφαιρα.»

Ζουμπουλάκης, Στ. (2012). *Η αδελφή μου*. Αθήνα: Πόλις, σσ. 29-31.